

Werk, kerk en ontslag - RMU - Arne Schaddelee

De RMU is een organisatie die zich, behalve voor de werkende mens ook voor de werkloze mens inzet. Op de Netwerkdag wil Arne Schaddelee een informatieve workshop geven over werk, kerk en ontslag. De RMU kan tevens van betekenis zijn voor kerken in het kader van werkloosheid. Kijk voor meer informatie op: [link](#)

Werk, kerk en ontslag

In januari raakte een van mijn beste vrienden zijn baan kwijt.

Het verhaal van mijn vriend is het verhaal van velen. Ontslag is enorm zwaar. Na het ontslag volgt een zwart gat. Een periode die vaak wordt ervaren als een soort rouwperiode. Iemand kan zich afgedankt voelen en boos zijn op de baas en zelfs op collega's die niet ontslagen werden.

Ik wil dit met u eens verkennen. Ik ben geen jurist, ik zal u dus niet uitvoerig bijpraten over alle juridische gevolgen.

Wel wil ik met u nadenken over de gevolgen van ontslag.

En de rol die een christelijke gemeente daarin kan spelen.

Leek mij ook wel een heldere lijn: werk – crisis – kerk

1) betekenis van werk

Wat verstaan we eigenlijk onder werk? Waarom werken we?

Regelmatig geef ik gastlessen aan jongeren. Vaak jongeren op een reformatorische scholengemeenschap. Als ik daar de vraag opwerp waarom ze zouden gaan werken krijg ik altijd ongeveer dezelfde antwoorden.

Zelfontplooiing staat vaak centraal. Je hebt talent gekregen en daar moet je wat van maken en iets mee doen. Heel modern en typerend voor jongeren van nu. En ook wel een beetje Calvinistisch natuurlijk: je talenten niet begraven.

Andere redenen om te werken: Sparen voor een auto. Betalen van huisje – boompje – beestje. Of gewoon omdat iedereen het doet.

Toch, we zijn hier als christenen bijeen, wil ik daar een ander licht op werpen.

Vanuit Bijbels licht zien we een andere lijn, een lijn waarbij we niet zelf centraal staan maar waarin God centraal staat.

De Bijbel spreekt over drie redenen om te werken en samengevat vinden we dat terug in het Huwelijksformulier. Drie redenen en wel in deze volgorde:

1. Tot eer van God
2. Tot heil van onze naaste
3. Om te zorgen voor ons eigen levensonderhoud.

Hier draait het dus niet vooral om onszelf. Arbeid moet zich richten op God en onze medemens. Pas daarna komen we zelf aan bod.

Dat zien we overigens ook terug bij Calvijn.

In de economische visie van Calvijn stonden zorg en solidariteit centraal. Hij had daarbij een gulden regel. Die gulden regel van Calvijn luidt: 'Gelijk gij wilt dat u de mensen doen, doet gij hun evenzo'.

Dat is dus economie volgens Calvijn.

Uiteindelijk moet de economie wat Calvijn betreft vooral dienstbaar zijn aan het leven en aan de eerste levensbehoeften van allen.

Daarom werken we dus. Om dienstbaar te kunnen zijn.

Een ander misverstand zit hem in de vraag wat we verstaan onder werk.

Bij werk denken we vaak alleen aan het kantoor, de fabriek, het magazijn, het land. Kortom, betaald werk buitenshuis.

Ook daarin geeft de Bijbel een andere lijn aan.

In Genesis 1 en 2 geeft God de opdracht om te werken niet aan Adam alleen maar aan het gezin als geheel.

Gezin en arbeid hangen nauw samen en staan hier als één opdracht voor de mens, voor mannen en vrouwen. Allebei zijn ze geplaatst in de Hof van Eden om "die te bouwen en bewaren".

Het gaat dus helemaal niet alleen over betaald werk maar ook over werk in het gezin, werk in de kerk of vrijwilligerswerk.

Overigens wijst Tim Keller in zijn boek 'Goed Werk' nog extra op het bijzondere hiervan. Al in het paradijs, nog voor de zondeval, gaf God een plaats aan werk. Werken is dus geen straf op de zonde, maar juist een onderdeel van Gods volmaakte plan met de mens.

Sinds de zondeval in Genesis 3 beschouwt de mens zijn arbeid niet meer als gave en opdracht van God. De mens heeft toen de hele orde van de schepping afgeworpen.

Door de zondeval kwam arbeid in een ander daglicht te staan. Sindsdien werken we niet meer tot eer van God maar jagen we eigen behoeften na. Juist een christen op het werk moet zich afvragen wat hem of haar drijft. Waar gaat ons hart naar uit. Waar werken we voor?

Ook in historisch perspectief kijken christenen anders naar werk.

De oude Grieken keken neer op het werk; handenarbeid was iets voor de slaven. Ook in de Middeleeuwen zag men werken vooral als een noodzakelijk kwaad. Wat de monniken deden – in de stille rust van het klooster mediteren – was het ideaalbeeld.

Later schoten communisten en socialisten door, de andere kant op. Zij zagen arbeid als de eerste levensbehoefte, door arbeid kon de arbeider zich ontplooiën en letterlijk opwerken.

Ook in onze tijd komen we die gedachte nog tegen. Werken heeft te maken met zelfontplooiing, de vleugels uitslaan, carrière maken. Of, om het reformatorisch te zeggen; het ontwikkelen van onze talenten, het gebruiken van onze gaven. Maar, let op, daarin zit wel een risico. Namelijk dit, dat ons werk daardoor ik-gericht en materialistisch kan worden.

Kennelijk zit dat materialisme compleet ingebakken in ons mens zijn. Ongetwijfeld is het ook van alle tijden. In de bergrede zei de Heere Jezus al: “Vergadert u geen schatten op de aarde, waar ze de mot en de roest verderft, en waar de dieven doorgraven en stelen.”

In zekere zin is de crisis een katalysator, een filter. Het kan ons los maken van hebzucht en materialisme. Als christenen onderschatten we het gevaar daarvan behoorlijk.

De Engelse aartsbisschop Ryle schrijft ergens dan niets zozeer de neiging heeft om het vuur van de godsdienst te blussen als het bezit van geld. Ryle wist waar hij over sprak. Hij was zelf de zoon van een rijke bankier. Als telg in die bankiersfamilie zou hij eigenlijk in het familiebedrijf gaan en ook bankier worden. Toch werd hij predikant.

Er is op zich niets mis met geld en goed. Ons probleem is niet het bezit maar meer het bezet zijn. Bezitten of bezeten worden door bezit.

In de Hebreeuwse taal schijnt eigenlijk geen woord te zijn voor ‘bezet’. In deze taal wordt dan gesproken over ‘er is voor mij beschikbaar’. Dat werpt een heel ander licht op bezit.

Ons werk en al ons bezit staat in de schaduw van de eeuwigheid. Ik heb wel eens van iemand gelezen die zei 'Ik ben op reis naar het Hemelse Jeruzalem. En onderweg verkoop ik klompen.'

Dat is het Bijbelse licht op arbeid.

Tegelijk is arbeid, het hebben van werk, in de praktijk veel *meer*.

Het is niet alleen een manier om aan geld te komen, mensen ontleneren er ook hun status aan. Het geeft in zekere zin regelmaat en zingeving mee aan ons leven.

Luister maar eens naar gesprekken tussen 'onbekenden' op verjaardagen. Het gaat meer om het "Wat doe je?" als om het "Wie ben je?" En dan komen er verhalen los. Of niet.

Bij de RMU merken we vaak dat mensen die hun baan kwijt raken ook een deel van zichzelf kwijt zijn. Er is sprake van verlies van iets dierbaars en na ontslag moeten mensen daarom echt door een soort rouwproces.

In 1948 is het recht op arbeid opgenomen in de Universele verklaring van de rechten van de mens. Ook in het Europees sociaal handvast wordt gesproken van het recht op werk als een sociaal grondrecht. Niet in het minst omdat arbeid een gevoel van eigenwaarde en zelfrespect geeft.

Mensen werken dus niet alleen maar om geld te verdienen. Er is meer.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid deed hier onderzoek naar. Vraag daarin was: Stel eens dat u door een loterij of een erfenis voldoende geld zou krijgen om voor de rest van uw leven zonder werk te kunnen leven. Wat zou u kiezen? Werken of niet werken?

Dan kiest 85% toch voor werken, overigens wel met een nadrukkelijker aandacht voor arbeidsomstandigheden en comfort.

2) impact crisis en werkeloosheid

Iedereen kent de verhalen wel.

Mijn buurman die toen 54 jaar oud was werd begin 2009 ontslagen en durfde daar maandenlang met niemand over te praten. Zoveel schaamte was er bij hem. Dankzij de vakbond waarvan hij lid was, werd hij bovendien meegezogen in een lang juridisch gevecht. En al die tijd bleef hij achterom kijken en vergat hij om de blik weer vooruit te wenden.

In 2011 kwam mijn schoonzusje van 19 op straat, het bedrijf waar ze werkte ging failliet.

Overigens vond zij weer snel een baan; de tweede brief was raak. Maar wel doordat ze de telefoon pakte toen ze een afwijzingsbrief kreeg.

Uit dat telefoongesprek bleek dat de afwijzing was gebaseerd op een misverstand. Het bedrijf had haar niet uitgenodigd omdat zij te ver weg zou wonen. In het gesprek kon mijn schoonzusje hen echter geruststellen: zij zou kort daarna trouwen en had inmiddels vlak bij het bewuste bedrijf een woning gekocht.

Na dit telefoontje werd ze alsnog uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek met een positieve uitkomst...

Tip uit dit verhaal: bel altijd even na bij een afwijzing.

Mijn buurman, mijn schoonzus, mijn vriend. Drie mensen die gezicht geven aan de duizenden in Nederland zonder baan.

Maandelijks komt het Centraal Bureau voor de Statistiek, het CBS met nieuwe cijfers over de werkloosheid. De meest recente cijfers leren ons dat er in Nederland 625 duizend geregistreerde werklozen zijn.

Mensen laten het hoofd hangen, ook dat laten de cijfers zien. Er is al maanden een trend aan de gang dat relatief veel werklozen zich terugtrekken van de arbeidsmarkt. De werkloosheidscijfers vallen daardoor nog mee, maar vertellen dus beslist niet het hele verhaal. Er zijn steeds meer mensen zonder werk die zelfs niet meer de moeite nemen om zich te registreren.

Onze cijfers vallen trouwens nog wel mee vergeleken bij Griekenland. Vandaag zijn er ruim 3,3 miljoen Grieken werkloos en inactief. En liefst 55,1 % van de Griekse jongeren is werkloos

Bij de RMU merken we dagelijks de gevolgen van de crisis. Totaal werken bij de RMU bijna 20 juristen aan ledenzaken. Tot 2008 hielp de RMU zo'n 3.500 leden per jaar. In 2009 waren dat er zomaar 4.300, en dat aantal is daarna alleen maar verder gestegen. In 2014 waren er zo'n 5.500 ledenzaken bij de RMU.

Natuurlijk belt niet iedereen over een ontslagzaak maar deze stijging heeft echt wel te maken met de economische crisis.

De zekerheid op werk is er dus niet. Ontslag kan iedereen treffen.

Niemand heeft een garantie op werk tot aan het pensioen.

Goed, met zulke cijfers is het dus een koud kunstje om iedereen helemaal de put in te praten. Laten we dat vooral niet doen.

Het is niet de bedoeling vanavond in te gaan op de juridische aspecten. Wat ik in dit verband wel even wil aanstippen is dit. De reden van het ontslag kan een behoorlijke extra impact hebben. Het maakt zowel in het staan in de werkloosheid als in het zoeken naar ander werk zeker wel verschil of je ontslagen bent op grond van persoonlijke redenen (disfunctioneren, wangedrag) of op grond van een meer neutrale reden (bedrijfseconomisch). Het gevoel van verwijtbaarheid verzwaart de omstandigheden.

Toch, ongeacht de reden van de werkloosheid, iedereen ervaart dit als zwaar. Velen hebben, vaak onterecht, het gevoel dat ze gefaald hebben. Het gevoel van 'thuis zitten' en 'nutteloos' zijn.

Negatieve gevoelens gaan dan snel je dag overheersen. Het zelfvertrouwen raakt langzaam op.

Gevoelens van onnodig en onbruikbaar zijn, kunnen de overhand krijgen. Schaamtegevoelens kunnen een rol gaan spelen. Sociale contacten met familie en vrienden dreigen daardoor te verminderen.

Groot is het gevaar van het vallen in het gat van de doelloosheid, van de onbruikbaarheid, van de verveling. Met psychische klachten als gevolg, die hun enorme impact hebben op de huisgenoten.

En dan is daar natuurlijk de financiële kant. In Nederland hebben we collectief een torenhoge hypotheekschuld opgebouwd. Als iemand werkloos raakt is de kans dus groot dat iemand ook al snel in moeilijkheden komt wat betreft het gezinsbudget en het betalen van de hypotheek.

Maar ook als dit niet direct het geval is, kan de financiële impact groot zijn. In het dagelijkse leven moet concreet de broekriem worden aangehaald.

Iedereen zal de voorbeelden wel kennen, ook uit de familiekring wellicht. Zelf maakte ik het als oudste zoon mee toen mijn vader ruim 20 jaar geleden werkloos raakte. Het bedrijf waar hij werkte ging failliet. Dat was duidelijk buiten zijn schuld om en toch maakte hij zichzelf daarbij verwijten. Als kind van 12, 13 jaar heb ik die periode als heel zwaar ervaren. De sfeer leed er onder en de hand moest voortdurend op de knip worden gehouden.

Overigens was dat ontslag achteraf een laatste zet die mijn vader nodig had om voor zichzelf te beginnen. Na aandringen van enkele vrienden begon hij een hoveniersbedrijf. Hij is nog steeds actief als ondernemer en inmiddels staat

mijn jongste broer klaar om mee te gaan draaien in de zaak. Ontslag kan een doorgang zijn naar iets moois!

Concreet zorgt ontslag dus voor armoede. Niet de armoede van de krottenwijken in Manilla. Maar de armoede in vergelijking tot vele anderen in je omgeving. Zeg maar de relatieve armoede, die toch voelbaar is, pijnlijk is, en zelfs aanwijsbaar is. Armoede die schaamte opwekt bij de werkloze en zijn huisgenoten. Armoede die de vader een steek in het hart geeft, als hij ziet wat de kinderen wel graag zouden willen, maar nu even niet meer kunnen.

Stille armoede. Verborgen achter een façade. Soms van welvaart. Vaker van mijding, wegstoppen, de schijn ophouden.

Ten aanzien van al deze facetten van werkloos zijn, de sociale en de financiële aspecten, zal voor de echtgenoot of echtgenote eens te meer de verantwoordelijkheid van de 'hulpe tegenover' gevoeld worden.

Tot troost van werklozen in zo'n situatie lezen we in Spreuken 30 een prachtig gebed, het gebed van Agur. Hierin komen vragen rond armoede en rijkdom heel evenwichtig aan bod.

"Armoede en rijkdom, geef mij niet" zo lezen we. Waarom dan niet? Wel, Agur was bang dat hij de Heere niet meer nodig zou hebben als hij te rijk zou worden. Dat hij te onafhankelijk zou worden, te gearriveerd, te veel steunend op eigen vermogen, zowel letterlijk als figuurlijk. Agur gaat nog verder. Hij is zelfs bang dat hij in zijn rijkdom de Heere zou gaan verloochenen en zeggen: "Wie is de Heere?" Wat een diep inzicht had Agur in zijn eigen bestaan. Hij voelde blijkbaar aan dat hij met zijn rijkdom alles kwijt zou kunnen raken.

En aan de andere kant was hij bang voor de zonde van diefstal als hij arm zou worden. Dan zou het zomaar kunnen gebeuren dat hij zich aan de bezittingen van een ander zou vergrijpen of dat hij zich door oneerlijkheid iets zou toe-eigenen. De Heidelberger Catechismus laat wat dat betreft de zonde tegen het achtste gebod in zijn volle breedte zien. Agur is er bevreesd voor dat het bezit van anderen niet meer veilig voor hem zou zijn als hij te arm zou worden. Armoede of rijkdom, geef mij niet! In beide gevallen zou de Naam van de Heere daardoor worden onteerd en aangetast. Agur had zichzelf door genade leren kennen. Daarom was hij zo bang voor zichzelf.

Deze angst is terecht als we zien op onze tijd. De rijkdom, de welvaart van de laatste decennia hebben de afhankelijkheid uitgewist.

Dit brengt mij op het laatste aspect.

3) Wat is nu de rol en roeping voor de kerkelijke gemeente?

In de Kerkbode van onze gemeente stond een paar maanden geleden voor het eerst onder het kopje 'zorgen en noden' de vermelding dat een gemeentelid werkloos was geworden. Dit was beslist niet de eerste werkloze, wel de eerste die werd genoemd. Ik vind dat mooi dat dit zo wordt gedeeld. Er ligt een belangrijke taak voor de hele gemeente om ook hierin mee te lijden. Elkanders lasten te dragen.

Als naasten en als kerkelijke gemeente ligt hier nadrukkelijk een punt van aandacht. Natuurlijk kan een gemeente er niet voor zorgen dat iemand weer een baan krijgt, of dat zijn of haar inkomen gerepareerd wordt. Maar het minste wat we kunnen doen, en wat we ook moeten doen, is het merkbaar oog hebben voor zowel de financiële als de sociale noden. In al die zaken voorzien is praktisch niet voor de hand liggend. Maar het is een kostbare wetenschap dat er mensen naast je staan die in alle opzichten met je mee willen denken, en soms ook kunnen in- en bijspringen. Naast familieleden en vrienden, zouden gemeenteleden de eerst aangewezenen hiervoor moeten zijn.

Het verlenen van kerkelijke, diaconale en pastorale hulp is dan ook veel meer dan middelen toedienen. Het toedienen van geldelijke middelen zouden we nog kunnen zien als een taak die vooral ligt op de weg van de diaconie. Voor alle gemeenteleden ligt er echter de roeping om vooral ook mee te leven en mee te denken.

Bij meeleven kunt u denken aan het regelmatig vragen naar de situatie, maak werkloosheid bespreekbaar, ontzettend veel mensen vinden weer een baan via hun netwerk van kennissen. Heb ook oog voor spanningen die in een gezin kunnen ontstaan. Ontlast ouders eens, of geef een werkzoeker mogelijkheden om zich nuttig te maken.

Ook meedenken in het o zo belangrijke vinden van regelmaat en richting in het leven van een werkloze.

In een kerkelijke gemeente heeft de diaconie een sleutelrol op dit punt. Het formulier tot bevestiging van diakenen is hier ook heel expliciet over. In het klassieke formulier staat:

“Waar toe zeer goed is, dat zij niet alleen met de uiterlijke gift, maar ook met troostelijke redenen uit het Woord Gods, aan de armen en ellendigen hulp bewijzen”.

In de dienst aan armen komen we hier dus drie aspecten tegen:

1. Verzamelen en bewaren van geld en goederen
2. Uitdelen, met onderscheidingsgave en voorzichtigheid
3. de zogenoemde ‘Troostelijke redenen’

Dat de diaken een sleutelfunctie heeft wil niet zeggen dat de rest van de gemeente achterover mag leunen. Diakenen kunnen niet zonder de hulp van de gemeente. Het verzamelen en bewaren van geld en goederen is natuurlijk niet een zaak van toeval, een hopen dat de collecte goed opbrengt. Het is zeker ook een zaak van de hele gemeente, en een zaak van gebed. Het is daarom, denk ik, ook goed om die nood bekend te maken binnen de gemeente. Zo kunnen gemeenteleden niet alleen hun geld, maar ook hun gebed geven in dienst van de hele gemeente.

De tweede taak voor de diakenen is het uitdelen. Om zomaar aan te kloppen bij familie, bij vrienden, laat staan bij de diaconie, is voor veel mensen een grote stap. Dat valt echt niet mee. Ook hier kan een taak liggen voor de hele gemeente. Dient elkander door de liefde, lezen we in de Bijbel. Ook juist op dit punt mogen we elkaar dienen en wijzen op elkaars verantwoordelijkheden. Niet alleen om te geven als dat kan, maar ook om te durven ontvangen als dat nodig is. Straal als gemeente uit dat de kerk niet alleen de plaats is voor geestelijke noden en gaven, maar ook een veilige plek om te komen met concrete, dagelijkse zorgen en noden.

Waar begint dit, en waar eindigt hij? Misschien dat een stelregel wel kan zijn om in ieder geval te zorgen dat de basisbehoeften geregeld zijn: voedsel, woning, kleding, zorg.

Een concreet handvat lezen we in Mattheus 25 vers 35 en 36.

*35 Want Ik ben hongerig geweest, en gij hebt Mij te eten gegeven; Ik ben dorstig geweest, en gij hebt Mij te drinken gegeven; Ik was een vreemdeling, en gij hebt Mij geherbergd.
36 Ik was naakt, en gij hebt Mij gekleed; Ik ben krank geweest, en gij hebt Mij bezocht; Ik was in de gevangenis, en gij zijt tot Mij gekomen.*

Basisbehoeften. Dus verder nergens mee bemoeien?

Dat lijkt mij niet. Gemeenteleden, ambtsdragers voorop, kunnen en moeten meer. Niet alleen elkaar wat geld toestoppen, of proberen mee te leven.

We kunnen ook meedenken en zoeken naar nieuwe mogelijkheden.

Misschien kunt u een belangrijke rol spelen in contacten, of doorverwijzen.

Dat begint dus met weten wie er werkloos zijn, maar ook weten welke werkgevers er zijn in de gemeente. Wellicht liggen er kansen en helpt het om mensen met elkaar in contact te brengen.

Overigens is het goed om te wijzen op de vele manieren die gebruikt kunnen worden om een baan te vinden. De klassiek manier van solliciteren is natuurlijk: krant, brief, gesprek.

Maar!

Van de personen die het afgelopen jaar van baan zijn gewisseld heeft driekwart die nieuwe baan niet op die manier gevonden.

Het eigen netwerk, een open sollicitatie of het uitzendbureau blijken in veel gevallen het doorslaggevende kanaal. Alleen de vacaturesite komt als duidelijk online kanaal voor in de top vijf van meest effectieve bronnen.

Het meest effectieve zoekkanaal blijkt het eigen netwerk. Maar liefst één op de vijf Nederlanders die het afgelopen jaar een (nieuwe) baan heeft gevonden deed dit via het eigen netwerk van familie, vrienden en kennissen.

Toch zijn er groepen die relatief weinig gebruik maken van dit kanaal. Met name jongeren tot 25 jaar en personen met een lager opleidingsniveau maken hier weinig gebruik van. Gelet op de kwetsbare positie van deze groepen op de arbeidsmarkt valt het aan te bevelen hier meer aandacht aan te besteden.

Zelf kreeg ik ooit ook een waardevol advies. Ik zat in een studiedip. Vulde mn tijd met het studentenbaantje dat ik had en werkte in het hoveniersbedrijf van mn vader.

Ik vroeg mij af waar het heen moest met mijn loopbaan. Een goede vriend van mijn ouders nam mij toen eens een ochtend apart. 'Focus niet teveel, ontspan en doe wat je hand vindt om te doen', was zijn boodschap. Geef je over aan Gods leiding in je leven.

Een leerzame les voor ons allemaal. Juist ook als er veel onzekerheden lijken te zijn rondom ons werk.

Als gemeenteleden mogen we elkaar helpen. Tot een hand en een voet zijn. Daarbij mogen we met ons eigen verhaal en onze eigen adviezen komen. Maar,

daar hoeft het gelukkig niet bij te blijven. Bovenal mogen we immers komen met het Woord van God.